

K. NOREL

Sjouwhaalders op de Zuiderzee

Ook in de haven van Enkhuizen ligt tegenwoordig een witte boot met een rood kruis: een reddingboot van de Noord- en Zuidhollandse reddingmaatschappij.

Pas in de oorlog is dat station gevestigd, terwijl Lemmer en Workum al lang reddingboten hadden, maar dit was niet omdat er aan de Hollandse kant van het IJsselmeer voor het reddingswezen minder was te doen dan aan de Friese.

Er zijn van oudsher veel scheepsongelukken voorgekomen in de omgeving van Enkhuizen. Het was altijd een druk en lelijk vaarwater. Op de Hofstede en de Knar, de Staart en de Ruggen van het Enkhuizer Zand zijn bij mist en sneeuwjacht honderden schepen vast gelopen en op het brokje „open zee” tussen de Ven en Staveren, waar nergens een oppertje is te bejagen (1), heeft menig schipper het te kwaad gekregen. Niet enkel wrak zeilend spul, dat zich eigenlijk niet buiten de Friese binnenwateren moest wagen, maar ook fikse tjalken en redelijk zeewaardige binnenboten zijn er vergaan of vastgelopen. In '43 is de Stanfries IX er met man en muis vergaan. Enkhuizen, goed gelegen op de kaap van Drechterland, rondom in het water, was veel meer dan Hoorn of Medemblik of welke waterstad van Holland ook, geschikt bij een schipbreuk om hulp te bieden.

Enkhuizen bood ook hulp, alleen niet met een officiële reddingboot. Het ging hier tot aan '40 net als het vroeger is gegaan op Ameland en Terschelling, te Katwijk en Den Helder.

Bij stormweer en bij mist waren de vissers aan de haven. Zij hingen over de ringmuur of ijsbeerden bij het havenhoofd, Ze praaiden elke schuit die binnenviel. Wanneer er zicht was tuurden ze naar de randen van het Zand en als ze een schip ontdekten, dat uit de koers liep, dan werden ze onrustig als honden, die wild geroken hebben. In noodweernachten weken ze niet van de buitenkant en als er boven zee een vlam opschoot dan vlogen ze in de vletten. Een sjouw!

Niet één, maar drie of zes en als het een vette kluif scheen tien of twaalf vletten waren in een ogenblik de haven uit, het kon niet schelen hoe hol de zee was of hoe dicht de sneeuwjacht. In elke vlet zes kerels op de riemen, die roeiden dat hun botten kraakten en het bloed hun uit de nagels kwam.

Die drift om bij het schip-in-nood te komen, sproot niet louter voort uit aandrang om het volk aan boord te redden. Het was een race om buit. Elk wilde de eerste op het zinkend schip zijn om de sjouw te halen. En als die eerste het schip verlaten vond, dan juichte hij. De schuit was prijs! De scheepsongelukken op Zuiderzee en IJsselmeer zijn doorgaans minder tragisch dan die op de banken voor de Noordzeekust. Een tjalk of klipper, vastgelopen op de ruggen van het Zand, is bij voorbaat niet reddeloos verloren. Na menige stranding zit de schipper rustig in zijn roef, en is zijn enig perikel dat hij niet zonder assistentie vlot kan komen.

Op zulke assistentie waren de vletterlieden wild. Zij drongen zich aan de gestrande schippers op. Zij bleven, als

een schipper hoopte dat hij met de vloed of bij verandering van wind op eigen kracht wel vlot kon komen, als klitten aan hem hangen, soms dagen lang, en het is honderdmaal gebeurd dat dat gelukte en de vletten zonder buit weer naar de haven gingen. Maar als het niet gelukte en vooral wanneer er haast bij was, omdat de schuit gevaarlijk lag, dan werd het loven en bieden en vaak hooggaande ruzie, omdat de vissers altijd meer en dikwijls véél meer vroegen dan de schipper bieden wou. En als de schipper niet voldoen wou aan de eisen, dan lieten ze hem koudweg in de steek, al was de schuit ook zinkend, en ze kwamen pas weer terug, wanneer de schipper, bang voor zijn leven en zijn schip, opnieuw de sjouw (2) hees. En dan had hij maar te geven wat zijn redders eisten.

Er is verbetering in gekomen, toen de wet verklaarde, dat een contract in nood gesloten, nietig was. Nog beter werd het sedert als regel niet de schipper, maar de verzekeringmaatschappij het bergloon te betalen kreeg;. Toen kwamen voor de ruzies op zee de ruzies aan de wal in de plaats, na een berging, tussen de vissers en de experts van een assurantie-maatschappij, en die heren mochten door de vissers worden aangeblaft.

Weer anders werd het toen de roeivletten voor motorvletten plaats maakten. De sjouwhaalders van professie zochten nu niet langer de sterkste kerels en de beste roeiers voor hun helpers uit, maar snorden de sterkste motoren op en boeiden (3) hun vletten, zodat het scheepjes werden, veel sterker en sneller dan zij voor de visserij behoefden. De races waren er niet minder spannend om.

In de schaduw van de Drommedaris staan de vissers dagelijks bijeen en ze vertellen elkaar van vroeger; van deze en van die sjouw; van contracten, die geschreven zijn op suikerzakken met een verkoolde lucifer,

omdat er pen en inkt noch potlood was; van een dikke dof (4), die de Garnil eens gehad heeft; van een vette kluif, die de Kwartel is ontgaan; en van de linke manier, waarop de Spekslokker er een assurantiekerel in heeft laten lopen. Als men ze hoort, die vletterlui, dan ging het er altijd enkel om om wat te halen en gaven ze om het bezit of het leven van een schipper, die in nood verkeerde niets. Als men ze hoort dan heeft de een er nog meer munt uit geslagen dan de ander. Of het alles waar is? Behalve de Does, de Kat, de Doove, de Sleezer en het duo Pijn en Wals is er ook een visser met de bijnaam van de Leugenkist. De lommerd geeft geen geld op alles wat er in de schaduw van de Drommedaris wordt verteld. Maar deze kerels zijn beter dan ze zwetsen! Er is te Enkhuizen een vissers-familie, die de Mensenredders wordt genoemd. Haar leden hoorden tot de felste sjouwhaalders. Die bijnaam — en ze is terecht gegeven! — laat zien dat de vletterlui toch nog wat anders deden dan vette kluiven halen en ruzie maken met schippers van zinkende schuiten.

Het is voorbij. Sedert '44. ligt de reddingboot „Prins Bernhard" te Enkhuizen. Ze vaart uit: op elke roep om hulp. Ze biedt hulp zonder aanspraak op beloning. Hun bemanning bestaat uit... de sjouwhaalders van voorheen.

1 Opperdje is een zeemansterm, verkleinwoord van opper, dat misschien een afkorting is van opperwal, het tegen-gestelde van lagerwal. — Een appeltje bejagen is dus: bovenwindse beschutting zoeken tegen zee en wind.

2 Sjouw: een gedeeltelijk opgerolde of ingerolde vlag, gehesen als noodsein.

3 Boeien: het scheepsboord verhogen met opstaande planken.

4 Dof: buitenkansje.